

Jizzakh State Pedagogical Institute

**Journal of Preschool
Education**

*The faculty of pre-school
education*

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI TURG‘UN BIRIKMALARI

Boboyeva O‘g‘iloy

Islomova Sug‘diyona

Giyosiddinova Madina

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz va o‘zbek tilidagi ayrim frazeologik birliklar qiyoslanib, ularning semantik-stilistik va struktural tomonlarini izohlandi. Misollar yordamida ikki tildagi frazeologizmlarning o‘xshash va farqli xususiyatlari aniqlandi.

Kalit so‘zlar: frazema, idiom, maqol, turg‘un birikma, erkin birikma, korpus, semantik ma‘no, yaxlit ma‘no, ustama ma‘no, sintaktik aloqa, leksema, funksional bo‘yoq.

Til ijtimoiy hodisa ekan, undagi leksik qatlam ham tarraqqiyot nuqtayi nazaridan o‘zgarib, boyib, yangi ma‘no kasb etib boraveradi. Bunday o‘zgarishlar tilning qolipini shakllantirishda bir qancha muammolar keltirib chiqarishi, muqobil variantlarni tanlashda qiyinchilik tug‘dirishi mumkin. So‘zning yondosh ma‘nolari kontekst tarkibida rang-barang ifoda semalarini hosil qiladi, bu esa kishining zukko bo‘lishini talab qiladi. O‘zbek tilini o‘rganuvchi yoki shu til bilan bog‘liq faoliyatga duch keladigan o‘zga til vakillari uchun bu kabi mazmuniy xilma-xillik so‘zlarni chalkash va noto‘g‘ri tushunishga olib keladi. Natijada matn semantik va struktural jihatdan noto‘g‘ri shakllanadi. Bu kabi muammolarning aksari tilning frazeologiya bo‘limida uchraydi. Turg‘un birikmalardagi mazmuniy birliklar yaxlit ma‘no ifodalashi so‘zlarning ustama ma‘nolari bilan belgilanadi. Uni alohida tarjima qilish esa kutilgan ma‘noni keltirib chiqarmaydi va matn mazmunini butunlay o‘zgartirib yuboradi. Tarjimonlik sohasida, jumladan, frazeologizm tarjimasida birozgina no‘noqlik kuzatilsa, kitobxon (o‘quvchi) buni darhol payqaydi. Ko‘p hollarda tarjimon bunga e‘tiborsiz yondashadi va iborani to‘g‘ridan to‘g‘ri tarjima qilib qo‘ya qoladi. Aksar holatlarda “aybini yuvish”

qabilida qo‘shimcha izohlar keltiradi. Bu esa stilistik g‘alizlikka sabab bo‘ladi. Badiiy asar go‘yo avtomatik tarjima qilingandek xulosa uyg‘otadi.

A drop in the ocean – deyarli ta‘sir qilmaydigan, juda kam miqdor. Bu ibora tarjima qilinganda “okeandan bir tomchi” degan ma‘noni bildirib, o‘zbek tilidagi “dengizdan tomchi”, “xamir uchidan patir” frazemalari bilan bir xil ma‘no ifodalaydi va ular bilan mazmunan sinonim bo‘ladi. Bu ibora gap tarkibida boshqa so‘zlar bilan semantik va grammatik jihatdan to‘laqonli birikadi, ya‘ni o‘zbektilidagi “xamir uchidan patir”, “dengizdan tomchi” frazemalari o‘rnida erkin qo‘llana oladi. The cost of a hotel for one night is a drop in the ocean for a big company like that – bir kechalik mehmonxona narxi bu kabi kompaniyalar uchun dengizdan tomchi/ xamir uchidan patir(dir). A leopard can’t change its spots – bu ibora xulq-atvor va xarakterni hech qachon o‘zgartira olmaslikni ifodalashda foydalaniladi, tarjima qilinganda “leopard (qoplon) o‘z dog‘larini o‘zgartira olmaydi” degan ma‘noni ifodalaydi, o‘zbek tilida “bukrini go‘r tuzatadi” maqoliga mazmunan yaqin bo‘lib, grammatik qurilishi farq qiladi. To be born with silver spoon in your mouth – mavqe va boylik jihatdan ustun oilada tug‘ilib, ko‘plab imkoniyatlarga ega bo‘lish. O‘zbek tiliga “og‘zida kumush qoshiq bilan tug‘ilmoq” deya tarjima qilinadi. Bunda “kumush qoshiq” boylik ma‘nosiga ishora qilgan, bu iboraning o‘zbek tilida aynan muqobili yo‘q, lekin mazmunan “og‘zi qiyshiq bo‘lsa ham, boyning bolasi gapirsin” maqoliga juda yaqin. I’ve always had to work hard because I wasn’t born with a silver spoon in my mouth – men nuqul qattiq ishlashga majbur bo‘lganman, chunki men og‘zimda kumush qoshiq bilan tug‘ilmaganman. Once in a blue moon – juda kamdan kam, paytga nisbatan ishlatiladi. O‘zbek tiliga “ko‘k oyda bir marta” deya tarjima qilinadi. “ko‘k oy” birikmasi bu yerda ko‘chma ma‘noda bo‘lib, harakatning deyarli bajarilmasligini ifodalaydi. Bu idioma tilimizdagi “tuyaning dumi yerga tegganda”, “toshbaqa tog‘ga chiqqanda” “xo‘roz tuxum qo‘yganda” kabi turg‘un birikmalarga yaqin turadi, farqli jihati ingliz tilidagi idiomada juda kamdan kam bo‘lsa-da harakat yuz berishi mumkin. To be honest, I only go to museums once in a blue moon – ochig‘i, men ko‘k oyda bir marta (juda kam) muzeylarga borib turaman. Bu kabi

tajima qilinganda idiomani tilimizdagi yaqin frazemalar bilan almashtirib bo'lmaydi, bu esa mantiqiy g'alizlikni keltirib chiqaradi, bunday vaziyatda iboraga mos so'zlar yoki erkin birikmalardan foydalanish nutqni mantiqiyligini ta'minlaydi. Dance with death – bu iborani o'zbek tiliga “o'lim / cho'g / olov bilan o'ynashmoq” deya tarjima qilish mumkin. He danced with death when he tried to negotiate a deal with that dangerous criminal.(u xavfli jinoyatchi bilan kelishishga urinib, o'lim bilan o'ynashdi.) Fight like cat and dog – it-mushuk(dek) urushmoq / bo'lmoq, go against the flow – oqimga qarshi bormoq, you can't please everyone – hammaning ko'ngliga yo'l topa olmaysiz, hammani mamnun qilolmaysiz , in the same boat – (bir xil qayiqda) asosan, muammolarga nisbatan ishlatiladi, “dardimiz bir”, “bir xil ahvolda”, do the dirty work – eng kir / qora / og'ir ishlarni qilmoq kabi juda ko'plab iboralar shaklan va mazmunan o'zbek tilidagi turg'un birikmalar bilan deyarli bir xil ma'no ifodalaydi. Shuningdek, turg'un birikmalar sirasiga kiruvchi ingliz va o'zbek tilidagi maqollarni (proverbs) o'zaro muvofiqlashtirish bo'yicha ham bugungi kunda jiddiy tadqiqotlar olib borilmagan. Aslini olganda, frazeologik konstruksiyalarni gap tarkibiga kiritish, ularning sintaktik qonuniyatlarini ochib berish boshqa tildagi maqollarni tarjima qilish jarayoniga qaraganda birmuncha mushkul. O'zbek tilida bo'lgani kabi ingliz tilida ham maqollarni gapda so'zlar bilan muayyan sintaktik aloqaga kiritish shart emas, ya'ni maqollar so'zlovchi berayotgan fikrga mazmunan mos bo'lib, gap bo'laklari bilan grammatik aloqaga kirishmaydi, fe'lli va otli frazemalar singari turlanish va tuslanishga uchramaydi. Shu sababli, maqollarga muqobil variant tanlash jarayonida ularning sintaktik, morfologik qurilishidan ko'ra semantik mohiyatiga diqqat qaratish lozim.

Don't count your chickens before they hatch – 1) podadan oldin chang chiqarma 2) to'ydan oldin nog'ora chalma

A bad workman blame his tools – 1) o'zolmagan otga uzangi bahona, 2) o'yin bilmagan xotinga uy torligi bahona.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Раҳматуллаев Ш. Ўзбек тилининг изоҳли фразеологик луғати. – Тошкент: Ўқитувчи ,1978. Б 407.
2. Йўлдошев Б. Фразеологик услубият асослари: ўқув қўлланма – Самарқанд, 1999. Б-206
3. О‘zbek xalq maqollari. Т. Mirzayev. – Toshkent, 2005.
4. Malcolm Mann. Destination C1,C2 Grammar and Vocabulary – Macmillan. 2018.
5. English idioms, Phrases, Proverbs, Slangs. App